

HONTI JÓZSEF*

**„A Magyar Pathológusok Társasága
nagygyűlésének munkálatai” című
kiadványsorozat a két világháború közötti
magyar patológia történetének legfőbb forrása**

A Magyar Pathológusok Társasága 1931–32-ben alakult. Utána 1932-től évenként jelentek meg azok a kötetek, összesen 12 (1933–1943-ig), amelyekről előadásom szól: a Magyar Pathológusok Társasága Nagygyűlésének munkálatai. Tudniillik, minden évben tartottak nagygyűlést és ennek anyagát kiadták kötet formájában, ami rendkívül értékes forrás azok számára, akik a magyar patológia két világháború közötti történetét kívánják tanulmányozni.

Bevezetesként azonban néhány gondolatot szeretnék mondani az orvostudományokról és azok történetéről. Aki az orvostársaságok történetében el akar igazodni, az mindenképpen *Kapronczay Károly* és *Szemkeő Endre* munkáját vegye elő, amely az Orvostörténeti Közlemények 87–88. kötetében 1979-ben jelent meg, a 141–155 oldalon. Ez a tanulmány rendkívül részletesen, alaposan tárgyalja az orvostársaságok történetét. Kapronczay doktornak előzetesen is voltak ilyen irányú munkái, pl. az Orvosi Hetilapban 1977-ben jelent meg hasonló tárgyban a 19. század orvostársaságainak történetére vonatkozó munkája, azonkívül a levéltár anyagában kéziratként is szerepelnek hasonló munkák. Az idézett összefoglaló tanulmány az Orvostörténeti Közleményekben 1979-ben jelent meg. Ez az alapmű. Ebben szerepel az, hogy a Magyar Pathológusok Társasága 1931-ben alakult meg. Ez igaz. Vannak olyan dokumentumok, amelyekben 1931-es pecsét van (tiszteletbeli oklevelek stb.), tehát innen származtathatjuk a Magyar Pathológusok Társasága történetét.

A másik évszám 1932, amikor az első nagygyűlés volt, és voltaképpen a Magyar Pathológusok Társasága 1932-től származtatja fennállását: az 50 éves évfordulót Kecskeméten 1982-ben tartottuk és ott az hangzott el, hogy ezt az 1932-es évszámot tekintik a Magyar Pathológusok Társasága megalakulása dátumának. 1932-ben volt tehát az első nagygyűlés és 1943-ig 12 nagygyűlés volt. Mindegyiknek kötet formájában adták ki az anyagát: az előadásokat teljes részletességgel, a hozzászólásokat is közölték, azonkívül német nyelvű részletes több oldalas összefoglalást publikáltak, és a tartalomjegyzék magyarul is és német nyelven is megjelent. Ezekből a kötetekből, részint a Pathológus Társaság nagygyűlésein elhangzott előadások tartalmi anyagát tudjuk feleleveníteni, ugyanakkor szervezeti kérdésekről is tájékozódást nyerünk, olyan részletességgel, hogy az egyes kötetek végén olvashatók a Pathológus Társaság tagjainak nevei, pontosan feltüntetve a beosztásukat és még a lakásuk, illetve munkahelyük címét is. Összesen 12 kötet jelent meg, egy-egy kötet kb. 200–300 oldal. Az 1931. júniusi első nagygyűlést tárgyaló kötet (abban az időben

* Budapest 114, Pf. 342. 1537

Buday Kálmán volt a Pathológusok Társasága elnöke) 1933-ban jelent meg a Centrum Kiadó Vállalat Részvénytársaságnál, amely a IX. kerület Köztelek u. 1. szám alatt működött. Ezt a kötetet még szerkesztő nem jegyzi. A második kötet 1934-ben ugyancsak a Centrumnál jelent meg. Ezt a kötetet már szerkesztőként *Nachtnebel Ödön*, illetve *Borsos Nachtnebel Ödön* titkár, a Pathológusok titkára jegyzi. Borsos Nachtnebel Ödön Debrecenben az Orvostudományi Egyetem Pathológiai Intézetének volt igazgatója és a 30-as évek közepén a Magyar Pathológusok Társasága titkára. Ő követte *Orsós Ferencet*, aki Debrecenben volt professzor, aztán felkerült Budapestre a 30-as évek közepén. 1935-ben jelent meg a negyedik kötet, itt még mindig Borsos Nachtnebel Ödön a szerkesztő, de ez a kötet már a Királyi Magyar Egyetemi Nyomdában jelent meg 1935-ben Budapesten. Az ötödik kötet 1936-ban, Debrecenben jelent meg, nyilván azzal összefüggésben, hogy Borsos Nachtnebel Ödön ott volt egyetemi tanár. Hasonlóképpen a hatodik kötet is 1937-ben. Az első öt kongresszus Budapesten volt és annak anyagát tartalmazzák ezek a kötetek. A hatodik Pécsen volt, ahol *Entz Béla* volt abban az időben a pécsi orvostudományi egyetemen a pathológia egyetemi tanára. A hetedik kötet 1938-ban Debrecenben Borsos Nachtnebel Ödön szerkesztésében látott napvilágot, maga a kongresszus Budapesten volt; a nyolcadik pedig Szegeden 1938-ban. A szerkesztő még mindig Borsos Nachtnebel Ödön, és a kötetet a városi nyomdában Debrecenben adták ki. A kilencedik kötet Budapesten jelent meg, maga a kongresszus is ott volt 1940 júniusában (a kongresszusok tavasszal voltak, csaknem kivétel nélkül), és itt változás következett be a szerkesztőben: *Bézi István doktor* lett a szerkesztő, aki akkor már a Pathológus Társaság titkára. Bézi István a László Kórházban volt igazgató főorvos és a Pathológiai Osztály osztályvezető főorvosa. 1941-ben újra Budapesten volt a kongresszus, 1942-ben ugyancsak, és 1943-ban az utolsó, tizenkettedik kötet is Budapesten jelent meg a Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság nyomásával. Tehát ezeket a köteteket már Budapesten adták ki, nyilván, mert a titkár, Bézi professzor Budapesten dolgozott. Ennyit statisztikailag ezekről a kötetekről.

Most szeretném kiemelni egy kötet bevezetőjét, konkrétan az 1940-es kötetét. A nagygyűlés Budapesten volt június 3–4-én, és az elnöki megnyitót *Johan Béla* professzor tartotta. Johan Béla volt a Magyar Pathológusok Társaságának azévi elnöke. Nagyon szépen összefoglalja a pathológia lényegét: „A pathológia – ez az újnak nem nevezhető orvostudományi ág – csak a Nagygyűléseink anyagán keresztül nézve is – évről évre mennyi újat hoz felszínre. A pathológiai-anatómiai kutatás új és új mozaikkövekkel teszi mind teljesebbé a betegségek kórbonctani képét. A nagyobb mozaikköveket újra előveszi, feldarabolja, új, finomabb részleteket kutat fel. A kutatóeszközök feloldóképességének határáig analizálja a részleteket, az észlelt elváltozásoktól az eredetre, az okra törekszik következtetni.

Ahol a morfológia ezekre a fontos kérdésekre a válasszal adós marad, ott az experimentális pathológia jön segítségül s a morfológiailag analizált képet jól meghatározható feltételű kísérletekkel törekszik előidézni, s így a kórfolyamatok eredetére, keletkezési módjára és okára törekszik következtetni. A kórbonctan, a kórszövettan, a morfológiai elemzés – a kísérleti pathológia a szintézis módszereivel törekszik a gondolkodó ember örök kérdéseire: a »miért«, a »hogyan« kérdésekre választ adni.

Ebben az illusztris társaságban én nem mernék arra vállalkozni, hogy vizsgáljam, a patológiának milyen termékenyítő volt a hatása az orvostudomány gyakorlati, klinikai szakmáira. Minden orvosi tudományág művelésének többféle eredménye, többféle hatása lehet. Egyrészt közelebb visz az ember – az ép és a beteg ember – megismeréséhez, közelebb visz az okok felismeréséhez, közelebb visz a beteg-gyógyítás és a betegség-megelőzés lehetőségeinek és módjainak megismeréséhez. De ezeken a közvetlen eredményeken kívül különlegesen a patológia tudományát művelők még egyéb értéket is termelnek ki saját magukból saját maguk számára: megtanulnak logikusan gondolkodni, megtanulnak realitásokból kiindulni, a dolgok mélyére hatolni, megszokják, hogy tényeket állapítsanak meg, megfigyeléseket értékeljenek, a fantáziát visszaszorítsák; megtanulnak részekre bontani és a részekből, a megfigyelésekből következtetni, szintetizálni.

Ezek azok az értékek, amelyeket a patológia a művelőinek ad. Ezért látjuk oly sok orvos curriculumában azt, hogy pályájának elején a patológiai tudomány műhelyeiben töltött el rövidebb

vagy hosszabb időt. Vonzóvá tette számára ezt az elindulást, hogy olyan mesterek álltak ott a fiatal orvosok mellett, akik nemcsak a kutatás módszereit és szeretetét ismertették meg velük, hanem lelkünket is formálták, példát adtak – mert ők nem magukból állítottak elénk bálványokat, hanem mi láttunk bennük magasan fölénk emelkedő, magasan felettünk csillogó fáklyákat: fáklyáit az emberi tudásnak, példaképeit a jellemnek, a becsületességnek.”

Ezeket a gondolatokat mondta el többek között Johan Béla professzor 1940-ben az elnöki megnyitón.

Most engedtessek meg egy rövid kitérés. Johan Béla nevét, mint tudjuk, hosszú ideig ki sem volt szabad ejteni. A 1980-as években a Magyar Orvostörténelmi Társaság és személyesen *Antall József* érdeme volt az, hogy Johan Béláról újra lehetett beszélni és munkásságát akkor újra részletesen megismerhettük.

Befejezésül még egy gondolatot erről a tizenkét kötetes kiadványról, forrásmunkáról, e forrás értékű kötetekről. Ezek ma már ritkaságszámba mennek, antikváriumban egy-egy kötetet lehet venni. Az elmúlt években kettőt sikerült nekem is megvásárolnom, de az, hogy az összes tizenkét kötet meg legyen, ritkaság könyvtárakban is. Az Orvostörténelmi Múzeum, Könyvtár és Levéltár könyvtára ezt a tizenkét kötetet együttesen egészben megkapta 1985-ben *Juhász Jenő* professzortól. Ő ajándékozta *Antall József* főigazgatónak, aki természetesen a könyvtárnak adta ezt a tizenkét kötetet. Nagyon érdekes ennek története, mert valamikor ez a tizenkét kötet az István Kórházban *Radnai Béla* főorvos tulajdona volt. Én ott kezdtem 1962-ben pályámat, segédorvosként ott voltam 6 évig. Ott láttam ezt a tizenkét kötetet, sőt forgattam is akkor. *Radnai Béla* főorvos úr halála előtt ajándékozta a köteteket *Juhász Jenő* professzornak, aki az Orvostovábbképző Intézet Kórbonctani Osztályának igazgatója volt. *Juhász Jenő* professzor pedig halála előtt (1986-ban, 11 évvel ezelőtt hunyt el), valószínűleg érezte a véget és az értékeket igyekezett elajándékozni. Ekkor adta a köteteket az Orvostörténelmi Könyvtárnak.

Köszönetet szeretnék mondani az Orvostörténelmi Könyvtárnak azért, hogy rendkívüli mértékben megbecsüli ezeket a köteteket. Ezt ott láttam, amikor most erre az előadásra készülve a Török u. 12-ben jártam és azt hittem, hogy tizenkét kötetet fognak majd elém rakni az asztalra. Négy kötetben gyönyörűen vastag kemény kötésben, úgy bekötötték ezeket, hogy remélem, ez a rendkívül értékes forráskiadvány évszázadokra a kutatók rendelkezésére áll majd. Erre a kiadványra szerettem volna a figyelmet felhívni.

Viaszmenőve Nógrádhoz most már a középkori kővárak sorát tudatosítom kezem fel a templomtornyokat. Hosszú ideig tartott az a két hosszú kővár harangot. De csak és Szűgyben, meghozza az utóbbit 1920-ban egy felújítások miatt ki a földől. Elhatároztam tehát – annak ellenére, hogy őskori régészeti a szatyorban – cs. fogok a harangokkal foglalkozni.

Közben napvilágra jött a „Nógrád megye műemlékei” című topográfiai mű. A magyar műemlékvédelem egyik alkori vezetője, *József Dezser*vel beszélgetve megemlékeztem, hogy a kötetnek a harangokkal kapcsolatos adatai mennyire hiányos. Már eddig szinte bővebb anyagot gyűjtöttem össze. Megkérdezte, nem tudnám-e azokat az egész megyére vonatkozóan összegyűjteni és ha igen, milyen készséggel járna az őtörténelmi feljegyzéseket elvégezve 600 forintban jelöltem meg az összeget. Ezt rendelkezésemre bocsátva 1955-ben körékpárral, autóbusszal, vonaton, egy barátommal annak motoroskerékpárral bejártam a megye 137 községét. Feljegyeztem a harangok adatait, de a canonica visitációs jegyzőkönyvekből, historia domusokból és egyéb feljegyzésekből rengeteg má már nem létező harang adatait is birtokomba juttattam.

Ebből írtam meg az első harang-tanulmányomat, amely „Nógrád megye harangjai” címmel a Művelődéstörténelmi Értesítő 1958. évi kötetében jelent meg.

1957-ben áthelyezték őskori régésznek Budapestre, a Magyar Nemzeti Múzeumba. Beosztásából kifolyólag igen sokszor kellett vidékre kiszállnom. Ezeket az alkalmakat is felhasználtam

* Magyar Nemzeti Múzeum, 1058 Budapest, Múzeum közút 14-16.